

Halide Edib Adivar

Sonsuz Panayır

Seval Şahin'in sonsözüyle

HALİDE EDİB ADIVAR

SONSUZ
PANAYIR

Can Miras

Sonsuz Panayır, Halide Edib Adıvar

© 2016, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: Remzi Kitabevi, 1946

Can Yayınları'nda 1. basım: 2016

2. basım: Mart 2020, İstanbul

Bu kitabın 2. baskısı 500 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Mustafa Çevikdoğan

Düzeltili: Aylin Samancı

Mizanpaj: Bahar Kuru Yerek

Kapak tasarımı: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Türkmenler Matbaacılık Reklam San. ve Tic. Ltd. Şti.

Maltepe Mah. Gümüşsuyu Cad. No: 16-18

Topkapı, İstanbul

Sertifika No: 43087

ISBN 978-975-07-3194-5

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Hayriye Caddesi No: 2, 34430 Galatasaray, İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com/9789750731945

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

HALİDE EDİB ADIVAR

SONSUZ
PANAYIR

ROMAN

♥can

Halide Edib Adıvar'ın Can Yayınları'ndaki diğer kitapları:

Ateşten Gömlek, 2007

Handan, 2007

Mor Salkımlı Ev, 2007

Sinekli Bakkal, 2007

Türk'ün Ateşle İmtihani, 2007

Vurun Kahpeye, 2007

Son Eseri, 2008

Yolpalas Cinayeti, 2008

Tatarcık, 2009

Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri, 2009

Âkile Hanım Sokağı, 2010

Kalp Ağrısı, 2010

Zeyno'nun Oğlu, 2010

Çaresaz, 2011

Sevda Sokağı Komedyası, 2011

Kerim Usta'nın Oğlu, 2012

Dağa Çıkan Kurt, 2014

Yeni Turan, 2014

Hindistan'a Dair, 2014

Ateşten Gömlek (sadeleştirilmiş), 2014

Vurun Kahpeye (sadeleştirilmiş), 2014

Türkiye'de Şark-Garp ve Amerikan Tesirleri II, 2015

Döner Ayna, 2015

Halka Doğru, 2016

Kenan Çobanları / Maske ve Ruh, 2018

Heyula, 2019

HALİDE EDİB ADIVAR, 1882'de İstanbul'da doğdu. Üsküdar Amerikan Kız Koleji'nde okudu. 1908'de yazmaya başladığı kadın hakları hakkındaki yazılarından dolayı kimi kesimlerin düşmanlığını kazandı. 31 Mart Ayaklanması sırasında Mısır'a kaçmak zorunda kaldı. 1909'dan sonra öğretmenlik, müfettişlik yaptı. Balkan Savaşı yıllarında hastanelerde çalıştı. 1919'da Sultanahmet Meydanı'nda, İzmir'in işgalini protesto mitinginde tarihî bir konuşma yaptı. 1920'de Anadolu'ya geçerek Kurtuluş Savaşı'na katıldı. Onbaşı ve üstçavuş rütbeleri aldı. Savaşı izleyen yıllarda Cumhuriyet Halk Fırkası'yla fikir ayrılıklarına düştü. Bunun sonucunda 1917'de evlendiği ikinci eşi Adnan Adıvar'la birlikte Türkiye'den ayrıldı. İlerleyen yıllarda konferanslar vermek üzere ABD'ye gitti, Mahatma Gandhi tarafından Hindistan'a çağırıldı. 1939'da İstanbul'a dönen Halide Edib, 1940'ta İstanbul Üniversitesi'nde İngiliz Filolojisi Kürsüsü başkanı oldu, 1950'de Demokrat Parti listesinden bağımsız milletvekili seçildi. 1954'te istifa ederek evine çekildi. 1964'te öldü.

Yayıncının Notu

Bu kitabı hazırlarken yazarın diline, üslubuna, kelime tercihlerine müdahale etmedik; sadece imlasını günümüz kurallarına uyarladık. Artık pek kullanılmayan Arapça, Farsça kelimeler için kitabın sonunda bir sözlük hazırladık. Yabancı kelimeleri de özgün şekilleriyle yazmaya çalıştık. Gündelik hayata ve döneme dair gerekli bilgiler için sayfa sonlarına dipnot düştük.

Sonsuz Panayır ilk olarak 1946'da, Remzi Kitabevi'nce basılmıştır. Elinizdeki kitabı hazırlarken bu baskıyı esas aldık.

“Gelecek devrin başında duran başka ruhlar da var...
Uzak bir pazaryerinden gelen kudretli uğultuyu
duymuyor musunuz?”

John Keats'in mektuplarından

I

Ayşe Balkar'ın babası sigarayı bırakıyor

Saffet Balkar sigarayı bırakmak için iki sene nefsiyle cenkleşti. Nefse ağır ve zor gelen fedakârlıkları talikte insan daima büyük bir kabiliyet gösterir fakat 1945 yılının arifesinde bu fedakârlık Saffet Balkar için mutlak bir zaruret halini aldı. Mamafih artık iler tutar yeri kalmayan paltosunu eskiciye satmak suretiyle bu kararını biraz daha uzattı. Karısı, ellerine geçen paranın bir kısmıyla kıza bir çift ipek çorap temin edebileceğini düşünerek itiraz etmedi. İpek çorap ve altı mantar iskarpin giymeyen kadınlar adeta sınıf harici ve eski biçim insanlardır. Bunlar ve dudak boyası içtimai mevkinin, bilhassa yeni zihniyetin İstanbul tarafında birer alametidir. Eski günlerde yeldirmeli¹ ve başörtülü kadınlar nasıl daima eski bir zaman örneğiseler bugün de boyasız ve ipek çorapsız kadın bir eski zaman örneğidir.

Saffet Balkar'ın karısı Macide, altlarındaki yün şiltenin biraz yün çıkardı, eğirdi, büktü, kalın bir kazak, bir de başlık ördü. Artık Saffet, dirsekleri yamalı ceketinin ceplerine ellerini sokar, boynunu kirpi gibi büzer, sıkça omuzlarını ıslak karga gibi kaldırır, Ayşe'nin yanında her

1. Kadınların çarşaf yerine kullandıkları, başörtüsüyle birlikte giyilen hafif üstlük. (Y.N.)

sabah Cerrahpaşa'dan Aksaray tramvay durağına kadar yürüdü.

İstanbul tarafındaki tramvaylarda erkeklerin kılık-sız, paltosuzlarına, kadınların boyasız ve ipek çorapsızlarına hiç itibar yoktur. Esasen kalabalıkta tabii olan itişip dürtüşme arasında biletçiler Ayşe'nin babasına –paltosunu satalı– daha yukarıdan bakmaya, “Hey herif, ileride yer var, yürüyelim!” diye daha fazla bağırmaya başladılar. Gerçi, “yürüyelim, önde yer var,” önde yer olsa da olmasa da herkese söylenir fakat “hey herif” daha fazla düşkünlere yapılan bir hitaptı. Esasen son zamanlarda “herif” ve “karı” gibi tezyif ifade eden tabirler tramvaylarda çok artmıştı.

Ayşe'ye gelince, o, babasına “herif” denilmesine kızılmaktan ziyade, “herif” denilen bir adamın kızı olmaktan utanıyordu. Ayşe kendi kendine babasının kıyafeti ve düşüklüğü gözünün önüne gelince daima isyan ediyor, onu, gençlerin meymenetsiz, beceriksiz moruk dedikleri sınıfa sokmaktan kendini alamıyordu. Herhalde hayatta muvaffak olamamış babalara zamane gençliği hep bu isyanı hissediyorlar, buna mukabil, genç nesli bir türlü anlamayan ihtiyarlar da, aralarında gençliği çekiştirirken hatta telin ederken, gözleri maziye saplanıyor, bugünkü gençleri adeta kıyamet alameti telakki ediyorlardı. Herhalde “hükm-i zaman”ı anlayan ihtiyar pek azdı.

Ayşe, “Paltomun yeni ve yakası pırlım pırlım, insan içine çıkamıyorum,” diye anasına çattığı zaman, vaktinden evvel ihtiyarlayan kadının gözlerinden yaşlar boşandı. Evvela yarı aç gezerek bile çocuklarına karşı vazifelerini yapamamaktan dolayı bir taraftan vicdan azabı çekiyor; bir taraftan da kızın bir türlü vaziyetlerini hatta fedakârlıklarını takdir edememesi içini yakıyordu. Gerçi Ayşe, lisenin son sınıfına gelmiş ve ondan sonra bir iş bularak eve yardımı dokunacağını hesap ederek çektiği

sıkıntının boşa gitmediğine emindi. Fakat fedakârlığın da, sıkıntının da bir hududu vardı. Dedi ki:

“Ne yapalım, elimizden bundan fazlası gelmiyor. Artık benim gündelikle çamaşıra, ortalık temizlemeye gitmemden başka çare kalmadı. Çünkü baban yapacağını yaptı. Paltosunu bile sattı.”

“Amma anne, paltosunu benim için satmadı ya!”

“Sana bir çift ipek çorap, bir de azıcık kömür aldık.”

“Ya sigarası? Emzik gibi ağzından düşmüyor. Senin çamaşırdan kazanacağının iki mislini o sigarayı bırakırsa derhal kazanır. Ne kadar zamandır bırakacağını söyleyip duruyor. Hani ya? Yooo... İtiraz istemem. Günde en aşağı bir buçuk, belki de iki paket Birinci içiyor, bu, günde elli, ayda on beş lira eder.”

“Hadi bıraksın, on beş lira bugünkü günde nedir ki... Hem Allah’tan korkmadan babanın biricik keyfine nasıl dokunabiliyorsun?”

Bunları ve kızının buna benzer iğneli laflarını işiten Saffet Balkar, hakikat sigarayı bıraktı, bıraktı amma huzuru da, sükûnu da kalmadı. Bir hafta titreye titreye köşeye büzüldü, kulağında davul çalınsa dinlemedi. Hep boş ceplerini araştırıyor, sinirli sinirli kendi kendine söyleniyor, bazen de karanlık basınca sokağa fırlıyor, yerlerden izmarit topluyor, boş bir arsanın yıkık duvarına sırtını dayıyor, sigara sarıp içiyor, dumanın hayata getirdiği zevk ve kıymete kendi kendine şaşıyordu. Artık bütün keyif masrafı, bir paket sigara kâğıdı ile bir kutu kibritten ibaret olmuştu. Bunları arsanın duvarının dibine saklar, yürürken gözleri kaldırımında sigara uçları arar, hatta kaleme¹, tablaları hademe dökmeye götürmeden evvel, el çabukluğuyla içlerini cebine boşaltırdı. Fakat evdey-

1. Resmî kuruluşlarda yazı işlerinin görüldüğü yer. (Y.N.)

ken yatağa girinceye kadar asabiyeti ve huzursuzluğu bir türlü yakasını bırakmıyordu.

İlk ay, yüz yedi buçuk lira tutan maaşını –yalnız tramvay parasını keserek– karısına teslim ettiği vakit, Macide, kızına uzun uzadıya kocasının fedakârlığından bahsetti. İhtiyarlara yüz vermenin, ana babayı şımartmanın aleyhinde olan Ayşe'nin içi biraz yumuşadı fakat göstermedi. Üstdudağını istihfafla uzattı, bir kaşını kaldırdı, defterine not almakta devam ederek tenezzülen bir evet dedikten sonra ihtiyarları terbiye için eline geçen bu fırsattan derhal istifade etti:

“Bunun neresi fedakârlık? Bunu anlayalım. Bir kere sıhhati düzelecek, sonra da bu kadar nefesine düşkünlükten, iradesizlikten kurtulacak. Keşke gençliğinde biraz irade göstereydi, biz bugün biraz daha rahat yaşırdık,” diye homurdandı.

“İrade, irade... Her lafın başında bu. Abdülhamid öleli bu sözün manası değişti... Hem bana bak Ayşe, babanın sigaradan başka gençliğinde hiçbir iptilası var mıydı? İçki mi içti, kadın peşinden mi koştu? Başkaları kahvelerde tavla oynarken o bir köşede kitap okurdu.”

“İnsan yalnız kitapla hayatta muvaffak olamaz anne.”

“Baban bu kadar okumuş olmasaydı, sana nefes tüketmeseydi sen acaba sınıf birincisi olur muydun?”

Sanki babasının okuttuğu, öğrettiği şeylerden ne istifadesi olmuştu? Eski harfler, eski kitaplar, tarihten ahlak dersleri... Gerçi son zamanlarda kendi eski harsımız diye biraz bu şeylerden bahsedenler yok değildi fakat kaç para ederdi bunlar? Annesi tepesinde ağlamış sesiyle bu şeyleri tekrardan ne fayda umuyordu? Böyle dırıldır edeceğine o da arada bir gündeliğe gitse ne olurdu? Gündeliğin şimdi üç lira olduğunu söylüyorlardı. Haftada iki defa gitse ayda yirmi dört lira eder, üç defa gitse...

“Bana bak Ayşe...”

“En nihayet, insanları tamamen şeytanın nüfuz mıntikasına sokabilecek kudret şunlardır: Kuru gü-rültü, ahenksiz fakat dinmeyen bir şamata, sonsuz bir söz ve seda anarşisi! Şamata şamata... Manalı manasız, lüzumlu lüzumsuz, ebedî bir gümbürtü ve çığlık! Bunları insanlara dinamizm, kudret, hareket diye yutturmak lazım... Ve yutturabilirsiniz, yeter ki insanlarda düşünmeye, iç hayatı yaşamaya me-cal bırakmayacak, aman, aralık vermeyecek güm-bürtü ve gürlütü, günlük bir ihtiyaç haline gelsin.”

Halide Edib, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Anadolu sermayesinin ege-men olduğu İstanbul sosyetesini ve eğlence dünyalarını anlatırken ro-manına **Sonsuz Panayır** adını verir. Bu eğlence yerleri, panayırlar, eğ-lencenin işin içine girmesine rağmen hiç bitmeyecek bir olumsuzluğa işaret eder. Bu olumsuzlukta Anadolu daha doğrusu Anadolu sermaye-si önemli bir yer kaplar. Halide Edib'in cumhuriyetin ilk yıllarında yazdı-ğı romanlarda Anadolu, eğitilmesi, medenileştirilmesi gereken bir yer-ken İkinci Dünya Savaşı'nda kentli burjuvaya egemen olmuş Anadolu-lunun burjuvalaşmış hali yazan oldukça rahatsız eder.

SEVAL ŞAHİN

Kaleme aldığı her metinle yeniden tartışılan Halide Edib'in bütün eser-leri, gözden geçirilmiş baskılarıyla Can Yayınları'nda.

#edebiyatımızınmirası #milliedebiyat #cumhuriyettönemi #sosyete
#gelişimsizliği #kentliburjuva

 can

canyayinlari.com | f | | canyayinlari

roman

ISBN: 978-975-07-3194-5

9 789750 731945